

Костецький Я.І., ст. викладач
кафедри статистики, ТАНГ

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ ПІДСОБНИХ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ

Розглядаються питання ефективності виробництва особистих підсобних господарств Тернопільської області в контексті з іншими сільськогосподарськими формуваннями в період становлення ринкових відносин в аграрному секторі України. Обумовлено практичні рекомендації щодо ефективного використання потенціалу даної категорії господарств.

Ключові слова: особисті підсобні господарства, трудові ресурси, продуктивність рослинництва і тваринництва, кредитна і податкова системи.

Питання функціонування різних за розмірами та спеціалізацією сільськогосподарських формуваль вичені не достатньо, особливо це стосується особистих господарств населення. Ці господарства недостатньо забезпечені технікою, базуються на ручній, малопривабливій праці.

Особливої уваги заслуговує питання організації закупівлі продукції у селян, розвиток орендних відносин так як зростання орендної натуроплати призводить до утворення у селян надлишку сільськогосподарської продукції, яку вони не в змозі реалізувати самостійно.

Потребує вирішення питання юридичного оформлення зайнятості в особистому господарстві, визначення трудового стажу, їх соціального захисту, пенсійного забезпечення. Без визначення на державному рівні механізмів реальної фінансової підтримки цих господарств надіятись на позитивні зрушення в їх економіці досить проблематично. [4]

Проблемами розвитку і функціонування різних реформованих аграрних займається багато науковців України - Гайдуцький П.І., Дудар Т.Г., Месель-Веселяк В.Я., Онищенко В.В., Саблук П.Т., Яремчук І.Г.

У продовольчому забезпеченні країни особисті підсобні господарства населення відіграють все відчутнішу роль. Вони успішно конкурують з великими сільськогосподарськими підприємствами та фермерськими господарствами [2].

Як свідчить практика, діяльність цих господарств різко активізувалась у зв'язку із різним спадом за останні дванадцять років обсягів сільськогосподарського виробництва, погіршенням фінансового стану аграрного сектора, трансформацією старих організаційно-економічних механізмів на селі. [1]

На підвищення ефективності виробництва галузей АПК спрямовані Укази Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва" (10.11.1994 р.), "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" (3.12.1999 р.), "Про оподаткування особистих господарств" та ряд інших. Цими документами

гарантовано державну підтримку особистим підсобним господарствам. [3]

За роки встановлення ринкової економіки сформувалися стійкі тенденції розширення розмірів земельних ресурсів, що знаходяться в користуванні особистих господарств населення. Якщо у 1990 році земельна площа особистих підсобних господарств населення області становила 86,2 тис.га, то у 2002 році вона зросла до 372 тис.га. У цілому за період з 1990 - 2002 рр. площа сільськогосподарських угідь особистих підсобних господарств населення зросла в 4,3 рази, а їх питома вага в загальній площі з 8,8 до 58,0 %. За цей же період обсяг виробництва валової продукції сільськогосподарського в ОПГ населення Тернопільської області зніс з 1210 т до 1420 т млн грн або на 11,8% з того часу

З метою вивчення розвитку та економічного стану господарств населення статистичними органами Тернопільської області було проведено обстеження за результатами їх діяльності у 2002 році, якими охоплено 1109 сімей, усіх 17-ти районів, що мають різний природний і соціально-економічний потенціал. Респондентам було запропоновано відповісти на питання приналежності їх до того чи іншого соціального укладу, мотиви організації і ведення ОПГ, розміри його і обсяги виробництва продукції, рівень технічного забезпечення, задоволення площею земельного наділу і т. д.

Проведені дослідження хоч і приблизно відображають ситуацію по області в цілому, однак представляють цінну інформацію для обґрунтування подальших рішень щодо ефективності ведення ОПГ. Власниками ОПГ в обстежених сім'ях є представниками всіх соціальних видів населення. Основну частку складають працівники сільськогосподарських підприємств – більше 80%, дальше йдуть державні працівники і службовці, пенсіонери, домогосподарки, безробітні.

Середній розмір ділянок без взятих в оренду паїв в особистих господарствах становить 0,32 га (від 0,30 га в Бережанському і до 0,80 га в Густинському районах).

У господарствах населення області на відміну від сільськогосподарських підприємств розширюється виробництво продукції тваринництва. Відбувається це в основному за рахунок збільшення поголів'я. У господарствах населення поголів'я великої рогатої худоби на початок 2003 року збільшилось порівняно з 2000 р. на 5,3%, корів відповідно на 2,6%, свиней – 8,6%. Однак, 21,2% обстежених господарств області не утримують худоби та птиці.

Продуктивність худоби і птиці в господарствах населення є вищою, ніж в сільськогосподарських підприємствах. Зокрема, надій молока від однієї корови в господарствах населення у 2002 р. склав 2940 кг, а в сільськогосподарських підприємствах лише 2080 кг або на 41,3% більший, позитивні тенденції намітилися у свиноводстві та відгодівельному поголів'ї.

Серед обстежених господарств лише 4% виявили бажання збільшити свої земельні ділянки. Значна кількість з них відчуває труднощі в обробітку землі, нестачу сучасної малої техніки. Це не рідко виступає стримуючим чинником для росту кількості ОПГ, що бажають збільшити земельні площі.

Більше 50% власників ОПГ використовують вироблену продукцію тільки для власного споживання, більше 30% – для власного виробництва і для продажу в невеликих обсягах, 10% – в основному для продажу. Більше 55% цих господарств лишки продукції продають на ринку, біля 10% покупцям з інших регіонів і більше 35% переробним підприємствам області.

Існуюча форма співробітництва ОПГ з сільськогосподарськими і переробними підприємствами носить поки що нестійкий, не завжди чисто партнерський характер, за оцінкою селян, малоефективний. Особливо бажають бути кращими взаємовідносини ОПГ з цукровими та молокопереробними заводами.

В нинішніх умовах, коли економічний стан значної кількості сільськогосподарських підприємств все ще залишається нестабільним, ОПГ слід розглядати як одну з рівноправних форм ведення аграрного виробництва. Разом з тим, особисті підсобні господарства населення не можуть вважатися магістральним напрямом ведення ефективного, конкурентоспроможного сільського господарства ринкового типу. Дрібні за розміром земельної площі господарства, можуть виробляти з одиниці площі більше продукції порівняно з великими, але вони значно гірше використовують матеріальні і трудові ресурси, не можуть раціонально та ефективно використати наявну техніку. Тому, враховуючи переваги великих господарств над дрібними, подальшу трансформацію агропромислових формувань в області націлюють на створення великих товарних підприємств ринкового типу.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу можна стверджувати, що ОПГ населення займають помітне місце в суспільному поділі праці, успішно виконують присутні їм функції не тільки забезпечення сільського населення продуктами харчування, але і, в певній мірі, стабілізують соціальну ситуацію в сільській місцевості. Тому для покращення соціально-економічних умов життя на селі, підвищення добробуту його жителів, підвищення престижу сільської праці, слід продовжувати почату в країні і області реалізацію системи підтримки ОПГ.

З цієї метою необхідно:

1. Встановити чіткі гарантії сільському населенню по збуту продукції, отримання допомоги при обробітку землі, надання допомоги по сортооновленню сільськогосподарських культур, ветеринарному і зоотехнічному обслуговуванні.

2. Забезпечення ОПГ пільговим кредитуванням, створення належної податкової системи, яка сприяла б їх ефективній діяльності.

3. Подальше стимулювання розвитку індивідуального підприємства на базі ОПГ, що передбачає збільшення розмірів виробництва продукції в середині ОПГ за рахунок розширення площі землі, кількості голів худоби. Здійснювати постачання технікою через сучасну лізингову систему з надання вигідніших умов їх придбання, ніж для великих сільськогосподарських підприємств.

4. Створення в кожному адміністративному районі, області спеціальних інформаційно-консультаційних служб на базі райсільгоспуправлінь райдержадміністрацій. Їх робота повинна бути направлена на організацію і проведення консультацій та науково-практичної допомоги сільгосппідприємствам всіх форм власності на місцях.

Література

1. Основні напрямки високоефективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. - К.:ІАЕ УААН, 2002

2. Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств. Друге доповнене видання. За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка /ІАЕ УААН - К.:2000

3. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва (посібник у питаннях і відповідях). За ред. П.Т. Саблука. - К.:ІАЕ, 1995

4. Саблук П.Т. Особливості аграрної реформи в Україні. К.:ЗАТ "Нічлава", 1997

5. Сільське господарство в Тернопільській області. Статистичний збірник. Тернопільське облуправління статистики, 2003.